

·ἀλλὰ μὴ ὄντος, τῆς πλάνης, ἢ τὸ πολὺ, τῆς καλῆς ἀλλὰ τυφλῆς τύχης·
 3) Κατὰ τὴν δευτέραν σημαίνει τὴν μεταξὺ ἀληθείας καὶ πλάνης ἀδιάφορον, ἐπιδεκτικὴν διορθώσεως γνώμην, δοξασίαν, θεωρίαν. 3) Κατὰ τὴν τρίτην τέλος σημαίνει τὴν ἄνευ ὄρων καταφατικὴν κρίσιν δυνάμει τῆς ἀρχεγόνου λειτουργίας τῆς ἐνότητος, ἐν τῇ ἐξασκήσει τῆς ὁποίας «αὐτὴ ἡ ψυχὴ» ἀφοῦ θέσει εἰς ἑαυτὴν τὰ ἐρωτήματα : εἶνε ἢ δὲν εἶνε ; ναι ἢ ὄχι ; σύρει ἑαυτὴν ἔξω τῆς ἀβεβαιότητος καὶ φθάνει εἰς τὴν ὀριστικὴν ἀπόφασιν : Ναί, εἶνε, ἢ ὄχι δὲν εἶνε. Ἡ οὕτω ἐννοουμένη Δόξα δὲν εἶνε βεβαίως αὐτὴ ἡ Ἐπιστήμη, εἶνε ὅμως ἢ ἀμέσως προηγουμένη αὐτῆς βαθμὶς ἢ πρὸς αὐτὴν φέρουσα, ἐνῶ ἡ Δόξα ἐν τῇ πρώτῃ σημασίᾳ ἦτο ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετον αὐτῆς, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ διάκειται ἀδιαφόρως πρὸς αὐτὴν χωρὶς οὐδὲν νὰ τὴν περιλαμβάνη.

Εἶνε ἀναμφισβήτητον ὅτι εἰς τὸν *Μένωνα* τὸ πρῶτον παρουσιάζεται ἡ Δόξα ἐν σημαντικῇ σχέσει πρὸς τὴν Ἰδέαν. Ἐνῶ βλέπομεν ἐνταῦθα τόσον συγκινητικῶς ἐκφραζομένην τὴν μόλις ἀποκτηθεῖσαν βαθεῖαν γνώσιν ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ περιλαμβάνεται ἀρχεγόνως τὸ εἶναι, παρουσιάζεται ἡ Δόξα αὐτόχρονα ὡς ἡ ἐκφρασις τῆς ἐμφανίσεως, ἐκ τῆς πρώτης ἐκείνης αἰτίας, τῆς κατ'ἰδίαν ἀληθείας ὡς εἶναι, τοῦτέστιν, ἐκ τοῦ ὑπερ-οὐρανίου ἐκείνου φωτός, νὰ κατώρθωνε νὰ εἰσδύσῃ μίαν ἀκτίς εἰς τὰ σκότη εἰς τὰ ὁποῖα, ἄλλως, θὰ περιεπλανᾶτο ἡ ψυχὴ, μὴ γνωρίζουσα τί νὰ πράξῃ, ἕως ὅτου, ἐν τῇ ἀπελπισίᾳ της, σταματήσῃ παραιτουμένη πάσης περαιτέρω ματαίας ἀναζητήσεως τῆς ἀληθείας καὶ τῆς γνώσεως, τὰς ὁποίας ὅμως εἴαν τὰς εὑρίσκέ τις κατὰ καλὴν τύχην, οὐδέποτε θὰ ἦτο δυνατόν νὰ θεωρήσῃ ὅτι ἦσαν ἀκριβῶς τὰ ζητούμενα. Οὕτω ὅμως γίνεται καταφανὲς τὸ ἐξῆς, ὅτι τ. ἔ. ἐν ἡμῖν, ἐν αὐτῇ τῇ ψυχῇ εὑρίσκεται ἡ ἀλήθεια τῶν ὄντων (86 Α), εὑρίσκονται αἱ πραγματικαὶ ἢ ἀληθεῖς Δόξαι, αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην εἰ μὴ νὰ ἀφυπνισθῶσι διὰ τῶν ἐρωτήσεων διὰ νὰ μεταβληθῶσιν εἰς Γνώσεις, Ἐπιστήμας. Φωτιζόμενος οὕτω ὑπὸ τοῦ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ψυχῆς του εἰσδύσαντος θείου φωτός εἶνε εἰς θέσιν ὁ δι' αὐτοῦ προικισθεὶς ἄνθρωπος, ἄνευ ἐπιστήμης καὶ ἄνευ γνώσεως τῶν αἰτίων ἀλλὰ ἀσφαλῶς ὀδηγούμενος, νὰ βαδίσῃ τὸν δρόμον του καὶ νὰ δείξῃ αὐτὸν καὶ εἰς ἄλλους· φυσικῶς τῷ λόγῳ ὅμως θὰ διατρέχει πάντοτε τὸν κίνδυνον νὰ χάσῃ πάλιν πολὺ γρήγορα τὴν μεμονωμένην ἀπὸ τοῦ ὕψους κατελθοῦσαν φωτεινὴν ἀκτῖνα καὶ τὸν δι' αὐτῆς προσγεγόμενον αὐτῷ στιγμιαίον φωτισμόν, καὶ νὰ βαδίξῃ πάλιν ψηλαφητὰ, τυφλὸς ὡς καὶ πρότερον. Τὴν μόνην ἀσφάλειαν ἐναντίον τοῦ κινδύνου τούτου ἀποτελεῖ ἡ κατὰ πᾶσας τὰς διευθύνσεις δεσμεύουσα καὶ καθορίζουσα ἐργασία τῆς σχετιζούσης καὶ λογοδοτούσης διανοήσεως ἢ ὁποῖα διὰ τῶν ἐρωτήσεων καὶ ἀποκρίσεων, διὰ τῆς θεμελιώσεως καὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν θεμελίων (αἰτιῶν) μέχρι τῶν συνεπειῶν (*αἰτίας· λογισμῶ 97 Α*) πρέπει πρῶτον νὰ καταχωρίσῃ καὶ διαφυλάξῃ τὸ παροδικὸν κέρδος εἴαν θέλῃ νὰ

μετατρέψη αὐτὸ εἰς Γνώσιν, εἰς Ἐπιστήμην. Ἡ ἔννοια ἄρα τῆς τελευταίας ταύτης παραμένει σαφῶς κεχωρισμένη ἀπὸ τὴν τῆς Δόξης (98 B) καίτοι κατ' ἀνάγκην ἔλκει ἐκ ταύτης τὴν προέλευσίν της. Αὐτὴ αὕτη ἡ Δόξα λαμβάνεται ἐνταῦθα ἐν σημασίᾳ ἀναντιρροήτως παθητικῆς: αὐτὴ καθ' ἑαυτήν, ὑπὸ τὴν ἰδίαν της εὐθύνην δὲν εἶνε οὔτε ἀληθὴς οὔτε καὶ πεπλανημένη, ἐξ ἴσου ὀλίγον ὀρθὴ ἢ ἐσφαλμένη· δυνατόν νὰ εἶνε τὸ ἓν, δυνατόν ὅμως νὰ εἶνε καὶ τὸ ἄλλο. Πάντως μᾶς ἀποκαλύπτει τι τὸ ὁποῖον «εἶνε»· τίποτε δὲν εἶνε δυνατόν νὰ φαίνεται τὸ ὁποῖον νὰ μὴ εἶνε καθ' ἓνα οἷονδήποτε τρόπον· τὸ τι εἶνε ὅμως καὶ κατὰ πόσον, δὲν εἶνε εἰς θέσιν νὰ ἀποφασίσῃ ἐκείνη ἀλλὰ μόνον ἢ ἐπακολουθοῦσα κρίσις τοῦ λογοδοτοῦντος νοός. Ἡ ἰδία κρίνει ὅσον ὀλίγον καὶ ἢ αἰσθησις ἀπὸ τὴν ὁποῖαν ἐν τούτῳ δὲν διαφέρει οὐσιαστικῶς ὅπως καὶ ἡ τελευταία αὕτη οὔτω καὶ ἐκείνη, καθ' ἑαυτήν ἐστερημένη κρίσεως, ὑπόκειται εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ νοός ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀλήθειάν της. Δυσκόλως θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀποκαλέσωμεν αὐτὴν «λειτουργίαν» τῆς γνώσεως, ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Καίτ, πάντως ὅμως, ὅπως καὶ τὴν αἰσθησιν, ἓνα ἐκ τῶν ὑλικῶν ὄρων, ἐνῶ ἡ δημιουργία ἀπομένει ὀλόκληρος εἰς τὴν αὐστηρῶς ἀπ' αὐτῆς διακεκριμένην λειτουργίαν τοῦ λογοδοτοῦντος νοός. Ἐν σχέσει πρὸς τὴν φρευγαλέαν σκιάν τῆς Δόξης ὁ τελευταῖος οὗτος ὁμοιάζει τὸν Τειρεσίαν ἀπέναντι τῶν αἰωρουμένων σκιῶν τοῦ Ἄδου διὰ τὸν ὁποῖον λέγει ὁ Ὅμηρος: Μόνος αὐτὸς εἶχε σ υ ν ε ἰ δ η σ ι ν οἱ ἄλλοι ἦσαν φεύγουσαι σκαὶ (100 A). Οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ Δόξα λαμβάνεται ἐνταῦθα ἐν σημασίᾳ καθαρῶς δεκτικῆς, ὄχι αὐτομάτως ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς αὐτενεργείας ἀλλὰ πάντως ἐν τῇ σημασίᾳ τοῦ φυσικῶς παραγομένου. Εἶνε θεῖον δῶρον (*θεία μοῖρα, ἐπίπνοια, κατέχεσθαι ἐκ τοῦ θεοῦ, ἐνθουσιάζειν*) συνεπῶς ὑλικὸν γεγονός, καὶ ὄχι δημιουργικὴ προᾶξις.

Ἐκ πρώτης ὄψεως δυνατόν νὰ φανῆ ὅτι πρὸς τὸν Μένωνα συγγενεῦσι πολὺ ὁ *Φαίδων*. Παραλαμβάνει ἐκ τοῦ Μένωνος τὴν θεωρίαν τῆς Ἀναμνήσεως ἐν ὅλῃ αὐτῆς τῇ ἐκτάσει καὶ ἐμβριθεῖα καὶ ἐξακολουθεῖ οὔτω τὴν θεωρίαν τῶν Εἰδῶν ἢ Ἰδεῶν σχετίζων μόνον αὐτὴν στενώτερον πρὸς τὰς ἐκεῖ τὸ πρῶτον ἐπιτευχθεῖσας θεμελιώδεις προϋποθέσεις τῆς πλατωνικῆς ψυχολογίας. Ἀκριβῶς ὅμως ἔνεκα τῆς κατὰ τὰ ἄλλα, καὶ εἰς αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς τεχνικοὺς ὄρους, διαρκοῦς συμφωνίας μεταξύ τῶν δύο διαλόγων, κάμνει μεγαλειτέραν ἐντύπωσιν τὸ γεγονός ὅτι δὲν ἐπαναλαμβάνεται πλέον ἐνταῦθα ἢ ἀντίθεσις μεταξύ τῆς παθητικῆς, ὑλικῆς Δόξης καὶ τοῦ μόνου ἐνεργητικοῦ, δημιουργικοῦ Λόγου. Ἀντὶ τῆς ἐνοῦσα ὀρθῆς δόξα βλέπομεν ἤδη ἀντὶ καὶ τῆς ἐλαχίστης ἐπεξηγήσεως: *ἐπιστήμη ἐνοῦσα καὶ ὀρθὸς λόγος* (73 D, καὶ κατόπιν διαρκῶς: *ἐπιστήμην εἰληφέναι κλ. 75 E οἰκεῖαν ἐπιστήμην ἀναλαμβάνειν*). Ἐνῶ λοιπὸν εἰς τὸν Μένωνα Δόξα καὶ Λόγος (Ἐπιστήμη) ἦσαν αὐστηρῶς κεχωρισμένα, ἤδη βλέπομεν αὐτὰ στεγῶς συνηνωμένα. Δὲν βλέπομεν πλέον νὰ ἀφαι-

ζονται Δόξαι αἱ ὁποῖαι μόνον διὰ τῆς προσθήκης τοῦ Λόγου μετατρέπονται εἰς Ἐπιστήμας, ἀλλὰ τὰ ἀφυπνιζόμενα εἶνε ἤδη Ἐπιστήμαι ὁ δὲ ἐπιπροστιθέμενος ἔλεγχος τοῦ νοῦς (76 B) ἀποτελεῖ ἀπλῆν βάσανον διὰ νὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι ἔχομεν τὴν γνῶσιν. Τὸ ἐννοῆσαι, συλλαμβάνειν ἐν τῇ διανοήσει (ἴσον τῇ Ἀναμνήσει) ἀποτελεῖ τὴν ἀποφασιστικὴν λειτουργίαν τῆς γνώσεως: συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἀντιλαμβανόμεθα ἐκ τῶν προτέρων διὰ τῆς διανοίας, «αὐτὸ τοῦτο» τὸ ὅμοιον, «αὐτὸ τοῦτο» τὸ ὡραῖον, τὸ ἀγαθόν, τὸ δίκαιον, τὸ ἱερὸν (75 CD προειδῶτα, προειδέναι 74 E) διὰ τὰ «σχετίσωμεν ἀναδρομικῶς» πρὸς αὐτὰ (ἀνοίσειν 75 AB) τὰ διδόμενα ὅχι τῆς δόξης, ἀλλὰ τῆς αἰσθήσεως καὶ οὕτω νὰ γνωρίσωμεν τὸ περιεχόμενον αὐτῶν. Ὁ «ἔλεγχος τῆς αἰτίας» (αἰτίας λογισμός, ὡς ἐν τῷ Μένωνι) δὲν προστίθεται κατὰ ταῦτα, ὡς δευτερόν τι, εἰς μίαν Δόξαν ἀναβλήζουσαν ἄνευ αἰτίας τινὸς ἐκ τῶν εἰς τὰ βάθη κεκρυμμένων πηγῶν τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐξέρχεται ἀπὸ τὰ βάθη ἐκεῖνα εἶνε ἤδη ἡ τὸν ἔλεγχον ἀποτελοῦσα αἰτία, προστίθενται ἄρα μόνον, καὶ ἔχει ἀνάγκην ἐξασκήσεως καὶ διδασκαλίας, ἡ συσείδησις (ἀνάμνησις) ὅτι εἶνε πραγματικὴ αἰτία, καὶ πῶς συμβαίνει τοῦτο, τοῦτέστι διὰ τῆς ἐξελίξεως τῆς αἰτίας εἰς τὰς συνεκείας (76 B)· τοῦτο ὅμως πάλιν προϋποθέτει ὅτι τὰς κυρίως αἰτίας, δηλονότι τὴν «οὐσίαν» τῶν εἰδῶν τὰς «εὐρίσκομεν ἐντὸς τῶν ἑαυτῶν μας» ὡς «προῦπαρχούσας, ἀπολύτως ἰδικάς μας» (ὑπάρχουσιν πρότερον ἀνευρίσκομεν ἡμετέραν οὐσαν 76 E). «Ἰδικάς μας» σημαίνει ἀνηκούσας εἰς «αὐτὴν τὴν ψυχὴν» (αὐτῆς ἐστὶ ἡ οὐσία 92 E). Δι' «αὐτῆς τῆς ψυχῆς βλέπομεν αὐτὰ τὰ πράγματα» (αὐτῇ τῇ ψυχῇ θεατέον αὐτὰ τὰ πράγματα 66 E), τὰ καθαρὰ ὄντα (ὅ,τι ἂν νοήσῃ αὐτὴ καθ' αὐτήν, αὐτὸ καθ' αὐτὸ τῶν ὄντων 83 B, ἐπίσης 79 D). Ἀντὶ τῆς ἐκφράσεως «αὐτὴ ἡ ψυχὴ» ἀπαντᾶται ἐπίσης ἡ ἐκφρασις «αὐτὴ ἡ διάνοια» (65 DE, 66 A), ἡ ὁποία πάλιν μᾶς παραπέμπει εἰς τὸ λογίζεσθαι (65 D· διανοίας λογισμῶ 79A) ἢ τὸ λόγον διδόναι (78 D).

Ἡ παθητικὴ Δόξα τοῦ Μένωνος ἐξηφανίσθη ἐδῶ ἐντελῶς. Ἐν συναφείᾳ πρὸς τὴν θεωρίαν τῆς Ἀναμνήσεως δὲν ἀπαντᾶται οὔτε μίαν φορὰν πλέον ὁ ὅρος Δόξα. Ἐνῶ ἄπαξ ἐν 67 B, βλέπομεν τὴν λέξιν δοξάζειν νὰ ἔχη ἀναμφιβόλως ὅπως καὶ τὸ λέγειν, τὴν σημασίαν τοῦ κρίνειν (ὡς ἐν τῷ Θιαιτήτῳ ἰδ. κατ.). Ὁμοίως περαιτέρω: ἐμοί.. δέδοκται (89 E), ὑπὸ δόξης τοῦ βελτίστου (99 A) καὶ ἰδίως (100 A) ὑποθέμενος ἐκαστοτε λόγον, ὅν ἂν κρίνω ἐρωρωμένεστέρον εἶναι, ἃ μὲν ἂν μοι δοκῇ τούτῳ συμφωνεῖν, τίθῃμι ὡς ἀληθῆ ὄντα. Ἐδῶ ἡ δόξα ἀφομοιοῦται ἐντελῶς πρὸς τὸν θεμελιώδη Λόγον, τὸν ἐκ τῆς θεμελιώσεως τοῦ αὐτοῦ τοῦ εἴδους λογοδοτοῦντα, δι' ἰδίας ἑαυτοῦ κρίσεως, μάλιστα ἰδίας ἑαυτοῦ «θέσεως» κρίνοντα ὀριστικῶς περὶ τῆς ἀληθείας. Δόξα καὶ Λόγος φαί-

νονται νὰ εἶνε τελείως ἓν καὶ τὸ αὐτό, ἢ ἀμέσως τελευταία βαθμὶς πρὸ τῆς γνώσεως, ἢ οὐσία τῆς, ἢ βάσις τῆς, ἂν ὄχι αὐτόχρομα αὐτὴ αὕτη ἢ γνῶσις.

Τὸ ὅτι παρὰ ταύτην ἀπαντῶμεν καὶ τὴν πεπλανημένην Δόξαν (83 D ἐξ οὗ καὶ τὸ ἀδόξαστον = τὸ ἀληθές 83 E, μὴ πεπλανημένη ἀλήθεια), κατ' οὐδὲν μεταβάλλει τὰ λεχθέντα. Διότι καὶ ὁ ἀναπτύσσων Λογισμός, ὁ κρίνων νῦν εἶνε βεβαίως ὑποκείμενος εἰς πλάνην· καθόσον δὲν θὰ ὑπῆρχε κἂν ἀνάγκη ἀποφάσεως ἂν ἡ πλάνη δὲν ἦτο δυνατὴ· καὶ μόνον πρὸς αὐτὸν τὸν κρίνοντα, συνεπῶς καὶ ἐπιδεικτικὸν πλάνης νοῦν καὶ ὄχι πρὸς τὴν ἀνωτάτην ἀλίθητον βάσιν τῆς καθαρότητός του, ἀφομοιοῦται ἡ Δόξα. Ακριβῶς ὅμως ἐκ τοῦ ὅτι δύναται νὰ πλανᾶται ἀποδεικνύει αὕτη τὸν αὐτόματόν της χαρακτήρα· μία καθαρῶς παθητικὴ, ἀντιληπτικὴ Δόξα θὰ ἦτο ἐξ ἴσου ἀνίκανος νὰ πλανηθῆ ὅσον· καὶ ἡ αἴσθησις, ὡς ἐκ τούτου ὅμως θὰ ἦτο καὶ ἀνίκανος νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν. Περὶ αὐτοῦ θὰ ὁμιλήσωμεν ἀκόμη ἐν τῷ «Θεαίτητῳ». Ἐνταῦθα ἐνδιαφέρει ἡμᾶς κυρίως τὸ ὅτι ἐν τῇ κρίσει τοῦ Λόγου ἢ τῆς Δόξης κρίνει «αὐτὴ αὕτη ἢ ψυχὴ» περὶ «αὐτῶν τούτων» τῶν ὄντων ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ ἐν αὐτῇ τῇ ἰδίᾳ, ἐκ καθαρᾶς «ἀναμνήσεως» γνωστοῦ αὐτῇ λόγου· τῆς ἐνότητος, καθισταμένη οὕτω ἵκανὴ νὰ νοήσῃ τὴν ἀλήθειαν. Περὶ ἀπλῆς παθητικότητος οὔτε λόγος δύναται νὰ γίνῃ ἐνταῦθα. Παθητικὴ, ἀντιληπτικὴ εἶνε μόνη ἡ αἴσθησις, ἀπολύτως ἐνεργὸς ὁ Λόγος ἢ ἡ Δόξα· ἄλλως τε καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι αὕτη ἢ ψυχὴ εὐρίσκει ἐν αὐτοῖς τὰς καθαρὰς οὐσίας ὡς «προὑπαρχούσας» δὲν ἀποδεικνύει κανενὸς εἶδους παθητικότητα· διότι τὰς εὐρίσκει ἐν ἑαυτῇ ὡς εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἰδικᾶς τῆς, τὰς ἀνακαλύπτει ὅταν συγκεντρώσῃ τὴν σκέψιν τῆς ἐπὶ τοῦ ἑαυτοῦ τῆς καὶ ἀνακαλύπτει οὕτω συγχρόνως ἑαυτήν, ἐπανευρίσκουσα ἐν αὐταῖς τὴν ἰδέαν ἑαυτῆς καθαρὰν βάσιν (αἰτίαν). Περισσότερον μάλιστα, ἡ ψυχὴ ἀνακαλύπτει ὅτι καὶ ἡ ἰδίᾳ κατὰ τελευταῖον λόγον, εἶνε εἶδος (αὐτὸ τὸ τῆς ζωῆς εἶδος 106 D) καὶ οὕτω λαμβάνει συναίσθησιν, ὁμοῦ μετὰ τῆς αἰωνίας αἰτίας πάσης ἀληθείας, πάντος εἶναι, καὶ τῆς αἰτίας τῆς αἰωνιότητος τοῦ ἰδίου ἑαυτοῦ τῆς· ἴσταται οὕτω ἐξ ὀλοκλήρου ἐν τῇ αἰωνιότητι, ὄχι ἀπλῶς ἀπέναντί της πρόσωπον μὲ πρόσωπον, συμπίπτει δὲ τελείως ἐπὶ ταῦτο ἢ βεβαιότητος περὶ τοῦ εἶναι τῶν καθαρῶν οὐσιῶν καὶ περὶ τῆς αἰωνίου βάσεως τῆς ψυχῆς. Τὸ ἀμεσον τοῦτο πόρισμα ἐκ τῆς «προὑπάρξεως» τῶν καθαρῶν οὐσιῶν ὡς «ἐκ τῶν προτέρων ἰδικῶν μας» (76D-77A) ἀποδεικνύει ἐναργέστερον πάσης ἄλλης ἀποδείξεως τὸν καθαρῶς ἐνεργητικὸν χαρακτήρα ὑπὸ τὸν ὁποῖον νοεῖται ἢ τελευταία αὕτη αἰτία τοῦ εἶναι καὶ τῆς γνώσεως τόσον τῶν οὐσιῶν ὅσον συγχρόνως καὶ «αὐτῆς τῆς ψυχῆς».

Ἐν τούτοις δὲν ἔχει ἀκόμη ἐντελῶς ἐξαλειφθῆ ὁ παλαιὸς δυϊσμός τοῦ αἰωνίου καὶ τοῦ παροδικοῦ. Διὰ τὸν «Μένωνα» ἀπετέλει αὕτη ἀκόμη φυσικωτάτην προὑπόθεσιν. Ἡ ψυχὴ εὐρίσκετο βυθισμένη εἰς τὸ σκότος

τῆς ἀμφιβολίας καὶ τῆς πλάνης· μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἔπιπτεν ἐπ' αὐτῆς, ὡς νὰ προήρχετο ἀπὸ ἄλλον κόσμον, μία ἀκτίς τοῦ ἀληθοῦς φωτός. Βεβαίως ἀπεκαλύπτετο ἐν αὐτῇ ἡ αἰωνία βάσις τῆς ψυχῆς, ἡ τελευταία ὅμως αὐτῆ δὲν εἶχεν ἀκόμη τὸ θάρρος νὰ στηριχθῇ ἐπ' αὐτοῦ καὶ νὰ πεισθῇ ὅτι εὔρεν οὕτω αὐτὴ ἑαυτήν, ὅτι ἀνεκάλυψεν ἑαυτὴν ὡς πηγὴν τῆς ἀληθείας. Πᾶν ὅ,τι οὕτω καθίστατο φανερόν, τὸ ἐθεώρει ὡς εὔρημα καθ' ἕκαστον πράγματος, ὀφειλόμενον εἰς καλὴν τύχην, πάντως ὡς ἓνα δρόμον τὸν ὁποῖον ἤξιζε νὰ ἀκολουθήσῃ διὰ νὰ φθάσῃ δι' αὐτοῦ εἰς ἀληθῆ γνῶσιν καὶ εἰς ἀληθῆ ζωὴν, δηλαδὴ ζωὴν σύμφωνον πρὸς τὴν γνῶσιν· τὸ εὔρημα τοῦτο ἐπρόκειτο ἤδη νὰ τὸ διατηρήσῃ καὶ νὰ τὸ καταστήσῃ γόνιμον· δὲν ἀνεγνώριζεν ὅμως αὐτὸ ὡς ἰδίαν ἑαυτῆς πράξιν ἢ ὁποία νὰ περιεῖχε τὴν ἔκφρασιν ἀποκλειστικῶς τοῦ ἑαυτοῦ τῆς καὶ ὄχι πλέον ξένου τινός. Ἡ παθητικότης ὅμως τῆς Δόξης εἰς τὸν «Μένωνα» εἶνε ἡ ἔκφρασις τῆς μὴ ἀκόμη ὑπερνικηθείσης *δυαδικότητος* τοῦ *ἐκείσε* καὶ τοῦ *ἐνταῦθα* ὅπως αὕτη κυριαρχεῖ ἀπολύτως ἀκόμη εἰς τὸν «Γοργίαν» (καὶ τὸν «Φαῖδρον»;) Ὁ «Φαίδων» ἐθεωρεῖτο ἄλλοτε, καὶ θεωρεῖται ἀκόμη καὶ τὴν σήμερον ὑπὸ πολλῶν, ὡς ἡ σημαντικωτάτη ἴσως ἔκφρασις ἀκριβῶς τῆς *δυαδικότητος* ταύτης. Ἴσως ὅμως ἐν τέλει ἢ ἐν αὐτῷ τόσον ἐνθερμος ἐκδήλωσις νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ Πλάτων ἀγωνίζεται ἤδη πρὸς αὐτόν, κατεβάλλει πᾶσαν προσπάθειαν διὰ νὰ τὸν ὑπερνικήσῃ χωρὶς ὁμῶς νὰ τὸν ἔχη ὑπερνικήσει ἀκόμη. Ἡ τόσον ζωηρῶς ἔκφραζομένη, διακαῆς ἐπιθυμία πρὸς ἀπόκτησιν τελευταίας, ἀδιασείστου βάσεως τῆς βεβαιότητος εὑρισκομένης πολὺ πέραν τῶν ἀπλῶν πιθανοτήτων (92 C ἐπ. προλ. 90 C) ὁ διακαῆς πόθος νὰ συλλάβῃ τὴν σανίδα σωτηρίας ἐν τῷ ναυαγίῳ τῆς ἀμφιβολίας (85 C), ἐμποδίζει πρὶν ἢ γίνῃ ἡ τελευταία ἀποφασιστικὴ ἀπόδειξις (96 ἰπ) νὰ γεννηθῇ ἡ βεβαία πεποίθησις εἰς τὴν ἐπιτευχθεῖσαν σωτηρίαν. Οἱ νέοι ἐνδοιασμοὶ τῶν δύο ἐντίμων θηβαίων ἀποτελοῦσι τοῦναντίον ἀναμφισβήτητον ἐκδήλωσιν τῆς μὴ ἀκόμη καταπραῖνθείσης ἀνησυχίας: ὅσον καὶ ἂν εἶνε βέβαιον ὅτι ἀπέναντι τοῦ κόσμου τῶν παρερχομένων πραγμάτων ἴσταται ὁ κόσμος τοῦ αἰωνίου καὶ ὅσον καὶ ἂν εἶνε βέβαιον ὅτι οὗτος, διὰ τῆς γνώσεως τῶν καθαρῶν οὐσιῶν φθάνει καὶ εἰσδύει μέχρι τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου, μὴ τυχὸν συμβῆ ὥστε ἐν τέλει ἡ ἀνθρωπίνη αὕτη ψυχὴ παραμείνῃ πρὸς τὸ μέρος τῶν φθαρτῶν πραγμάτων μετέχουσα μὲν ὑπὸ ὄρους τοῦ αἰωνίου χωρὶς ὅμως καὶ νὰ εἶνε ἐντελῶς ἐξησφαλισμένη ἀπὸ τὸν κίνδυνον τῆς φθορᾶς; Καὶ ἄρα γε αἴρεται πραγματικῶς καὶ τελειωτικῶς ἡ ἀμφιβολία αὐτῆ διὰ τῆς τελευταίας ὀξικωτάτης ἐπαγωγῆς; Ἡ πρόθεσις τοῦ Πλάτωνος ἦτο ἀναντιρρήτως νὰ φθάσῃ ἐνταῦθα εἰς τὴν γεφύρωσιν τοῦ χάσματος μεταξὺ τοῦ ἐνταῦθα καὶ τοῦ πέραν, τοῦ εἶναι καὶ τοῦ γίνεσθαι. Ὁ αἰτιολογικὸς λόγος τοῦ εἶδους πρόκειται, διὰ τῆς ἀσφαλοῦς μεθόδου τῆς ὑποθέσεως, νὰ καθορισθῇ ὡς θεμέλιον (αἰτία) τοῦ τε γίνεσθαι καὶ τοῦ παρέρχεσθαι, καὶ δι' αὐτοῦ

να ἀποδειχθῆ ἡ ἀσφαλῆς θεμελίωσις καὶ αὐτοῦ τοῦ τελευταίου ἐν τῇ αἰτίᾳ τοῦ αἰωνίου. Δι' αὐτοῦ θὰ ἐπετυγχάνετο ὥστε ἡ ψυχὴ, ὅσον καὶ ἂν εἶνε βαθέως περιπεπλεγμένη εἰς τὸν κόσμον τῶν φθαρτῶν πραγμάτων, νὰ εἶνε ταῦτοχρόνως, καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ἐσωτάτην αὐτῆς φύσιν, τόσο στερρῶς ῥιζωμένη ἐν τῷ αἰωνίῳ ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ πλέον ἀνάγκην νὰ φοβεῖται τὴν φθορὰν διὰ τὸν ἑαυτὸν της. Δυνατὸν αἰ ἀποφασιστικαὶ προϋποθέσεις διὰ τοιοῦτον συμπέρασμα νὰ ὑπάρχωσιν εἰς τὸν «Φαίδωνα»· δὲν δυνάμεθα ὅμως νὰ ἰσχυρισθῶμεν ὅτι ἡ ἀπόδειξις ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐγένετο κατὰ τρόπον πειστικόν. Ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον ἰδίως ἐλλεῖπει ἀπὸ τὴν ἐπιχειρηματολογία, ἀνεξαρτήτως τῶν ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον ἀμφισβητησίμων, εἶνε σύστημα δυνάμενον νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν σπουδαιότητα τοῦ ζητουμένου διὰ νὰ λυθῆ τὸ ζήτημα τῆς ἐν τῷ χρόνῳ γενέσεως, αὐτοῦ τοῦ γεγονότος τῆς ἀλλοιώσεως, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν θεμελιωδῶν νόμων τῆς διανοήσεως. Βεβαίως διὰ τῆς μεθόδου τῶν «θεμελιώσεων» ἐτράπη ὁ Πλάτων πρὸς τὴν ὁδὸν ταύτην, ἡ ἀνάπτυξις της ὅμως δὲν φθάνει ἀκόμη μέχρι τῶν ἀνωτάτων συνεπειῶν. Κατέστη φανερὸν τὸ δυνατὸν τοῦ γίνεσθαι καὶ παρέχεσθαι ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ ἐννοίᾳ ὅτι δὲν εὐρίσκονται εἰς ἀντίφασιν πρὸς τὰς καθαρὰς θέσεις τῆς διανοήσεως, δὲν ἀπεκαλύφθη ὅμως ὁ θετικὸς λόγος ὁ καθιστῶν αὐτὰ ἀναγκαῖα· ἰδίως δὲν ἀπεκαλύφθη ὅτι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ φθορὰ ὄχι μόνον δὲν εἶνε τι ἀπλῶς ἀρνητικὸν ἀλλὰ, ὡς ἀντίστοιχον τοῦ γίνεσθαι εἶνε δι' αὐτὸ αὐτόχρομα ἀπαραίτητος ὅρος. Δὲν ἔχει ἀναγνωρισθῆ τὸ «ἀπόθανε» ὡς ὅρος τοῦ «γενεῖ». Πρὶν ὅμως γίνεαι τοῦτο δὲν θὰ ἔχει ὀριστικῶς ἐξασφαλισθῆ ἡ σωτηρία ἀπὸ τοῦ φάσματος τῆς φθορᾶς, ἀλλὰ θὰ ἐξακολουθεῖ νὰ μένει ἀμφίβολος. Ἐν τέλει δὲ ἡ ἐντύπωσις τῆς τραγικότητος τὴν ὁποῖαν ἀφίνει τὸ ἔργον ὡς ὅλον ἔγκειται ἀκριβῶς ἐν τούτῳ ὅτι, μέχρι τέλους εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦ ἐναντίον τῶν πελωρίων κυμάτων, διατηρεῖται πάντοτε ὁ κίνδυνος τελικοῦ καταποντισμοῦ, ἠριαμβεύει δὲ μόνον ἐν τῇ ἀδιασείστῳ καὶ γαληνιαίᾳ ἡσυχίᾳ τῆς προσωπικότητος τοῦ ἥρωος τοῦ ἡ ἐσωτερικῆ βεβαιότητος ὅτι ὁ κίνδυνος θὰ παρέλθῃ.

Ταῦτα λέγει ὁ «Φαίδων». Κανὲν ὅμως ἐξ ὅλων τῶν λοιπῶν ἔργων τοῦ Πλάτωνος δὲν εὐρίσκεται ὅσον ἀφορᾷ τὴν Δόξαν καὶ ὅλα τὰ πρὸς αὐτὴν σχετιζόμενα, εἰς τόσο στενὴν πρὸς αὐτὸν σχέσιν ὅσον ὁ «Θεαίτητος». Ἐπιβεβαιοῦται οὕτω ἐνταῦθα μίαν ἀκόμη φορὰν ὅτι ὁ «Φαίδων» στηρίζεται ἐντελῶς, καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐννοιαν τῆς γνώσεως, ἐπὶ τῶν προϋποθέσεων αἰ ὁποῖαι ἐν τῷ Θεαίτητῳ, καὶ μόνον ἐν αὐτῷ, ὄχι μόνον ἐκφράζονται ὑπὸ τὸ αὐτὸ πνεῦμα ἀλλὰ καὶ ἀναπτύσσονται καὶ ἐξασφαλίζονται διὰ τελειοπίας καὶ πληρεστάτης ἐπιχειρηματολογίας ὁμοίαν πρὸς τὴν ὁποῖαν σπανίως ἀπαντῶμεν παρὰ Πλάτωνι. (1)

1) Ὅσον ὀλίγον εἶμαι εἰς θέσιν νὰ μεταβάλω τι εἰς τὴν κατὰστασιν ταύτην τῶν πραγμάτων ἄλλο τόσο ὀλίγον ἔχω τὴν δύναμιν νὰ ἀρνηθῶ τὰς ἐκ ταύτης ἀντικειμενικὰς συνεπείας. Ὅτι τοῦτέστιν αἰ περὶ ὧν πρόκειται γινώμαι τοῦ «Θεαι-

Σαφῶς και ὀριστικῶς κανονίζεται ἐνταῦθα προτίστως ἡ θέσις τῆς αἰσθησεως πρὸς τὴν ἐπιστήμην ἀκριβῶς ἐν τῇ ἐννοίᾳ τὴν ὁποίαν ὑπεστήριζεν ὁ Πλάτων εἰς τὸν «Φαίδωνα», τὴν «Πολιτείαν» και ὀπουδή-ποτε ἀλλοῦ. Ἀποφασιστική, ὄχι μόνον διὰ τὸν Πλάτωνα ἀλλὰ και δι' οἰανδήποτε θεμελίωσιν τῆς γνώσεως ἡ ὁποία θέλει νὰ παραμείνη ἐντὸς τοῦ κύκλου τῆς ἰδεοκρατίας, εἶνε ὄχι ἀπλῶς ἡ ἀρνητική δήλωσις ὅτι: ἡ γνῶσις δὲν εἶναι αἰσθησις ἡ αἰσθησις δὲν εἶνε γνῶσις, ἀλλὰ και ἡ ἐκτάκτως θετική τοιαύτη: ἡ λειτουργία τῆς διανοήσεως ἡ ὁποία μόνη δημιουργεῖ γνῶσιν, ἐξασκεῖται μόνον ἐπὶ τοῦ προβλήματος, ἐπὶ τοῦ ζητήματος, δηλαδή ἐπὶ τῆς κυμαινομένης ἀοριστίας τῆς αἰσθήσεως. Διὰ τὸν καθορισμὸν ἀκριβῶς τῆς ἀοριστίας ταύτης ἔχει ἀνάγκην τῆς διανοήσεως, διὰ τὸ ποιὸν δὲ τοῦ καθορισμοῦ τούτου ὄχι μόνον δὲν εἶνε ἀδιάφορος ἀλλ' εἶνε αὐτόχρομα ἀποφασιστική διότι μόνη αἴτιη (ἡ αἰσθησις) τὸν καθιστᾷ δυνατὸν καθ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς προόδου του, ἀλλὰ πάλιν καθιστᾷ αὐτὸν μόνον δυνατὸν χωρὶς ἡ ἰδία νὰ τὸν πραγματοποιεῖ.⁽¹⁾ Ἡ αἰσθησις παραμένει ὁ ὕλικὸς ὄρος τῆς γνώσεως, μόνον ἐκείνη θέτει τὰ ἐρωτήματα εἰς τὰ ὁποῖα πρέπει νὰ δοῦνται ἀπάντησις, ἀντιπροσωπεύει τὸ χ τῆς ἐξίσωσεως τῆς γνώσεως, τῆς ὁποίας ὁμως ἡ ἐννοια δὲν εἶνε τὸ ἀπολύτως ἀκαθόριστον ἡ τὸ μὴ ἐπιδεκτικὸν καθορισμοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον ὅτι συνεπεία τῆς σχέσεως εἰς τὴν ὁποίαν τὸ θέτει ἡ ἐξίσωσις ἀπέναντι τῶν γνωστῶν ἀξιῶν α, β, γ... ὁ καθορισμὸς του ἔχει ἐκ τῶν προτέρων κατὰ τοιοῦτον ἀναπόφευκτον τρόπον προετοιμασθῆ ὥστε νὰ ἀποβῆ μόνον τοιοῦ-

τήτου θὰ προηγήθησαν ἀπαραιτήτως κατὰ χρόνον τοῦ «Φαίδωνος», ὄχι μόνον ἐν τῇ διανοίᾳ τοῦ Πλάτωνος ἀλλὰ και ἐν τῇ ἀνακοινώσει τῶν σκέψεων τοῦ τελευταίου τούτου. Ἐὰν ἐξ ἄλλου παραδεχθῶμεν ὡς ἀναμφισβήτητον τὴν ἐξωτερικὴν ἀπόδειξιν περὶ τῆς βραδυτέρας δημοσιεύσεως τοῦ «Θεαιτήτου» ὅφ' ἦν μορφὴν κατέχομεν αὐτὸν, ἀπομένει ὡς μόνη δυνατὴ διέξοδος, ἐξ ἴσου ἀντικειμενική και πέραν πάσης ἀτομικῆς αὐθαιρεσίας τῶν καθ' ἕκαστον ἐρευνητῶν, νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ ἔργον ποῦ περιήλθεν εἰς ἡμᾶς εἶνε δευτέρα ἐκδοσις παλαιότερου τοιοῦτου, ἐξωτερικῶς μὲν προκληθεῖσα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὑπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Θεαιτήτου, ἐσωτερικῶς δὲ δικαιολογουμένη ἐκ τῆς μεγάλης σημασίας τὴν ὁποίαν ὁ φιλόσοφος ἀποδίδει πάντοτε εἰς τὸ ἔργον τοῦτο και ὡς ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς σχέσεως εἰς τὴν ὁποίαν ἐνόμιζεν ὅτι ἔκρεπε νὰ τὸ θέσῃ ἀπέναντι τῶν σκέψεων του τὰς ὁποίας κατεγίνετο ἀκριβῶς νὰ διδάσκη, χάριν τούτων λοιπὸν ἐπροτίμησεν ἀντὶ νὰ πλασῇ νέον διάλογον, νὰ ἀκολουθήσῃ τὴν ἀπλουστεράν ὁδὸν νὰ συνεχίσῃ τὸ ὑπάρχον ἔργον, καίτοι τοῦτο ἦτο πλήρες και δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἔχη συνέχειαν, και μάλιστα ὑπὸ τύπον τριμεροῦς συγγράμματος ἐκ τοῦ ὁποίου κατέχομεν τὰ δύο πρῶτα μέρη ὑπὸ τὴν μορφὴν τοῦ Σοφιστοῦ και τοῦ Πολιτικοῦ ἐνῶ τὸ τρίτον, βεβαίως πάλιν ἐνεκα ἐξωτερικῶν λόγων, δὲν ἐπραγματοποιήθη. Πόσα και ποῖα μέρη ἐκ τοῦ προκειμένου συγγράμματος δέον νὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὴν δευτέραν ἐκδοσιν, μένει, φυσικά, ἄλυτον ζήτημα. Ἡ ὅλη σειρά τῶν διανοημάτων δὲν θὰ ἦτο βεβαίως διάφορος εἰς τὴν πρώτην διατύπωσιν τοῦ ἔργου.

(1) Πρὸς τοῦτο συμφωνεῖ ἐντελῶς ὁ «Φαίδων» (78 C, 74 BC, 75 ABE), προβλ. Φαίδρ. 249 B, Πολιτ. 523 ἐκ.

τος και οὐδέποτε διάφορος. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ αἴσθησις εἶνε πράγματι «ἀλάνθαστος», (160 D), «ἀποφασιστική»· ὄχι ὅμως ὡς εἴαν νὰ ἔκρινε μόνη τῆς, ἀλλ' ἀκριβῶς ἐν τῇ ἐννοια ὅτι ἐνῶ δὲν κρίνει μόνη τῆς διαγράφει, εἰς τὰς ἀποφάσεις τῆς διανοήσεως, ὠρισμένα ἀνυπερβλήτα ὄρια. Αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν δὲν εἶνε κατὰ ταῦτα γνώσις· ἀλλὰ χωρὶς αὐτὴν πάλιν ἡ τελευταία αὕτη δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀρχίσῃ λειτουργοῦσα διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς οἰονδήποτε καθορισμόν.

Σαφῶς και ὠρισμένως κανονίζεται, δεύτερον, τὸ ἔργον τῆς διανοήσεως, συνισταμένον ἀκριβῶς εἰς τὸ καθορίζειν και δὴ ἐπὶ τῇ βάσει ὠρισμένων, ἀπολύτως κεκανονισμένων θεμελιωδῶν τρόπων καθορισμοῦ, οἱ ὅποιοι ἀποτυποῦνται εἰς τὰς οὐδὲν τὸ ὑλικὸν περιλαμβανούσας, ἀρα οὐδαμῶς ἐκ τῶν αἰσθήσεων προερχομένας δηλώσεις (τρόπους τοῦ ἐκφράζεσθαι) : εἶνε, δὲν εἶνε, εἶνε τὸ αὐτὸν ἢ δὲν εἶνε τὸ αὐτόν, ἐν ἢ τόσα πολλά, ὅμοιον κατὰ ποιὸν ἢ διάφορον και καθ' ἑξῆς. Αἱ δηλώσεις αὗται δὲν δύνανται νὰ ληφθῶσιν ἐκ τινος ἐξωτερικοῦ, ἀλλὰ μόνον νὰ ἐφαρμοσθῶσιν ἐπ' αὐτοῦ δύνανται· διὰ τοῦτο και δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην, ὅπως αἱ αἰσθήσεις, εἰδικοῦ τινος πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένου ὄργανοῦ ἀλλὰ πηγάζουσιν κατ' ἀνάγκην ἐξ «αὐτῆς ταύτης τῆς ψυχῆς» (185 B) ἐκ τῆς αὐτομάτου δυνάμεως (1) τῆς ὁποίας ἀναβλύζουσιν ἀρχηγόνως, ἄνευ τῆς μεσολαβήσεως ξένου τινὸς πρὸς αὐτὴν στοιχείου ὡς καθαρὰ αὐτῆς ἐνέργεια, τοῦτέστι ὡς ἐνέργεια τῆς τοῦ —ἀναφέρειν—εἰς—ἐν (ξυντείνειν 184 D). Μόνον ὑπὸ τὴν μορφήν τοιούτων, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν αἴσθησιν, καθαρῶς ἐνεργητικῶν λειτουργιῶν τοῦ καθορισμοῦ ὑφίσταται κατ' ἀρχὴν τὸ ἐν και ταυτόν, τὸ «αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ» (αὐτὸ καθ' αὐτὸ 152 D, 153 E, 156 E, 182 B και ἄλλ.) και μετ' αὐτῶν τὸ «Τοῦτο ἢ ἐκεῖνο» τὸ «οὔτω» ἢ «ὄχι οὔτω», τὸ «εἶνε» ἢ «δὲν εἶνε», τὸ ἐν ἀδιαίρετον και μὴ ἐπιδεκτικὸν διαιρέσεως (σημεῖον), τὸ μονοειδές, (2) δηλαδή τὸ κατὰ μοναδικὸν τρόπον καθορισμένον. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἀποκλείεται πᾶσα προέλευσις ἐκ μεταγενεστέρως συνθέσεως ἀρχικῶς διακεκριμένων ἀλλὰ προηγουμένως δεδομένων γνωστῶν στοιχείων. Τοιαύτη αὐστηρὰ «Ἐνότης» τοῦ καθορισμοῦ δύναται νὰ προέρχεται μόνον ἐκ τοῦ κεντρικοῦ σημείου «αὐτῆς τῆς ψυχῆς» ἢ ὁποία ἐξασκεῖ τὴν οὐσιώδη αὐτῆς λειτουργίαν τοῦ νὰ θέτῃ τὴν ἐνότητα ἐπὶ τοῦ καθ' ἑαυτὸ ἀκαθορίστου ἀπείρου (183 B) τῆς αἰσθήσεως.

(1) Τοῦτο δηλοῖ ἡ διάκρισις μεταξὺ τοῦ φ και τοῦ δι' οὐ (184 C) τῆς ὁποίας ἢ ἐν τῇ αὐτῇ σημασίᾳ ἐπανάληψις εἰς τὸν «Φαίδωνα» (65 ἐκ. και 79 C) ἀποδεικνύει ἰδιαιτέρως ὅτι οὗτος ἀναφέρεται ἀκριβῶς εἰς τὸν «Θεαίτητον» ἰδ. αν. σελ. 84 ἐ.

(2) Μία τις ἰδέα—ἔδῳ ὅπως και ἐν 184 B—ἀπλῶς. «Ἐνότης» και μάλιστα ἐν ἀναφορᾷ πρὸς κέντρον—ἀμέριστος (205 ἐ)... αὐτὸ καθ' αὐτὸ (πρβλ. 206 A) ἀσύνθετον—ὁποία θεμελιώνει τὸ δυνατόν τοῦ ἐκφράζειν τὸ εἶναι και τοῦτο μονοειδές τε και ἀμέριστον (D) ἐν τε και ἀμερές (E), πρβλ. «Φαίδων» 78 B—D 80 Bκ. ἄλ. ἀξύνθετον μονοειδές, αὐτὸ καθ' αὐτό.

Ἡ ἀπολύτως ἀρχέγονος αὕτη λειτουργία τῆς ψυχῆς, δι' ἧς καὶ μόνης δημιουργεῖται ἡ γνῶσις (ἐπιστήμη), ὁρίζεται ἤδη: ὡς διανοήσις (διανοεῖσθαι, διάνοια) ὡς θέτειν ἐν τῇ διανοίᾳ (τῇ διανοίᾳ τίθεσθαι 189 D), ὡς Λόγος (ἐπίσης συλλογισμὸς 186 D, ἀναλογίζεσθαι, ἀναλογίσματα 186 AC) ὡς δικάζειν, κρίνειν (ἐπὶ τῇ βάσει «ἐπιστροφῆς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ παραβολῆς», ἐπανιοῦσα καὶ συμβάλλουσα, πρὸς ἄλληλα κρίνειν)—τοῦτο ὁμοίως ἐνθυμίζει ὅτι καὶ πρότερον ἐζητεῖτο διαρκῶς ὁ ἀρμόδιος γὰρ κρίνη (ὁ κριτής, τὸ κριτήριο, ἡ κρίσις, 160 C, 170 D, 178 BE, 179 A)—καὶ τέλος, τοῦτ' ὅπερ ἰδιαιτέρως μᾶς ἐνδιαφέρει ἐνταῦθα, ὁρίζεται ὡς Δόξα (187 A ἐπ, 189 E, 190 AC κ. τ. λ.), ἡ ὁποία κατὰ ταῦτα, φαίνεται ἐνταῦθα ὡς σχεδὸν ταυτόσημος πρὸς τὸν Λόγον, τὴν Διάνοιαν, καὶ ἄρα, καὶ πρὸς τὴν Ἐπιστήμην.

Καὶ ὅμως δὲν εἶνε δυνατόν νὰ σκοπεῖται ἡ τελεία ἀφομοίωσις Λόξης καὶ Ἐπιστήμης, διότι τὸ πόρισμα τῆς ἐρεῦνης ἔχει ὡς ἐξῆς: "Ὅσον ὀλίγον εἶνε αἰσθήσις ἢ γνῶσις ἄλλο τόσον ὀλίγον εἶνε ὀρθή ἢ ἀληθὴς Δόξα. Διατί; Ὁ πρῶτος περιορισμὸς φαίνεται ὡς κατὰ ἐντελῶς αὐτονόητον: βεβαίως ὄχι πᾶσα Δόξα ἔχει τὴν ἀπαίτησιν νὰ εἶνε ἀληθὴς· βεβαίως ὑπάρχει—ὅπως τοῦτο ἀντετάσσετο διαρκῶς εἰς τὸν «Πρωταγόραν»—καὶ ἡ πεπλανημένη Δόξα· ἄρα μόνον ἡ ἀληθὴς εἶνε γνῶσις. Ἀλλὰ οὕτω περιπίπτομεν εἰς φαῦλον κύκλον διότι ὁ ἀποφασίζων κριτῆς χρειάζεται ἀκριβῶς διὰ νὰ μᾶς εἰπῇ εἴναι ἡ Δόξα εἶνε ἀληθὴς ἢ πεπλανημένη. Περιέργως πῶς ὅμως ὁ «Θεαίτητος» δὲν προβάλλει τὴν τόσον φυσικὴν ταύτην ἀντίρρησην ἢ ὁποία μόνον παρεμπιπτόντως (καίτοι ἐπανειλημμένως 196 E, 199 D, 210 A) ἐμφανίζεται εἰς τὴν ἐπακολουθοῦσαν ἐρευναν, ἡ ὁποία φαίνεται ὡς νὰ ἀφεώρῃ δευτερεῦον θέμα περὶ τοῦ πῶς ἡ Δόξα εἶνε δυνατόν νὰ εἶνε πεπλανημένη. Βεβαίως πρέπει νὰ εἶνε τοῦτο δυνατόν, περὶ τούτου οὐδεμία ὑπάρχει ἀμφιβολία καθόσον ἡ ἀντίθετος ἀποψις θὰ κατεβίβαζεν αὐτὴν πάλιν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς αἰσθήσεως· ἄλλως τε ὁ «Πρωταγόρας» ἰσχυρίζετο διαρκῶς, ἐν πληρεστάτῳ δικαίῳ ἀπὸ τῶν προϋποθέσεών του, ὅτι ἐκείστη Δόξα ἐκάστου ἀνθρώπου εἶχε τὸ κύρος ἀδιαφιλονεικίτου ἀληθείας. Λιὰ πᾶσαν Δόξαν ἀφορῶσαν τι πέραν τῆς στιγμιαίας αἰσθήσεως τὸ πρᾶγμα γίνεται ἀμέσως καταφανὲς ὡς ἀπολύτως ἀνόητον, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ἀδιαίρετον σημεῖον τῆς αἰσθήσεως δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ἰσχύσῃ ἀφοῦ ἢ βεβαίωσις τῆς ταυτότητος, συνεπῶς καὶ τὸ στιγμαῖον τῆς αἰσθήσεως, ὑπόκειται, κατὰ τὰ ἀποδειχθέντα ἤδη, εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς διανοίας—ἄρα τῆς Δόξης· ἐνῶ αἴτιη ὡς περιγράφεται ἐνταῦθα, πρέπει, κατὰ τὴν ὅλην φύσιν τῆς, νὰ κινεῖται ἐλευθέρως, ἀφοῦ εἶνε προφανῶς ἀνίκανος νὰ δεθῇ ὅπωςδήποτε εἰς

τὸ σημεῖον τῶν δεδομένων (ὡς καὶ γενικῶς εἰς οἷονδήποτε σημεῖον) ¹). Οὕτω τὸ δυνατόν τοῦ σφάλλεσθαι μεταβάλλεται αὐτόχρομα εἰς πλεονέκτημα τῆς Δόξης. Δὲν πρέπει νὰ ἔχη ληφθῆ ἡ ἀπόφασις ἐκ τῶν προτέρων, πρέπει νὰ εὐρισκῆται οἷονεὶ ἐκτὸς τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν διὰ νὰ δύναται αὐτὴ νὰ ἀποφασίσῃ. Τὸ δίλημμα, τὸ ζήτημα, ὁ δισταγμός, ἡ ἀμφιταλάντευσις μετὰ τῶν δύο πιθανοτήτων: εἶνε, δὲν εἶνε (*διστάζειν* 190 A), ἀποτελεῖ δι' αὐτὴν οὐσιῶδες τι, εἶνε δι' αὐτὴν ὁ ὅρος ἀκριβῶς τοῦ ἐνεργοῦ, αὐτομάτου αὐτῆς χαρακτήρος. Κατὰ μείζονα ὅμως λόγον ὑπάρχει ἀνάγκη ἐνὸς σταθεροῦ κριτοῦ, ἐνὸς «Μέτρου» ἢ «Κριτηρίου». Τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ εἶνε ἡ Δόξα, ἀφοῦ ἀκριβῶς ἡ Δόξα ἔχει τούτου ἀνάγκην· πρέπει νὰ εἶνε τι ὑπεράνω αὐτῆς εὐρισκόμενον. Τοιοῦτον κριτὴν ὅμως δὲν ὑποδεικνύει ὁ «Θεαίτητος», διὰ τοῦτο καὶ δὲν δύναται νὰ εὕρη ἐνταῦθα τὸ ζήτημα τοῦ δυνατοῦ τῆς γνώσεως τὴν ὀρθοῦς αὐτοῦ λύσιν. Ἡ ἀντίθεσις μετὰ τῆς τελείας ἀοριστίας τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς ἀποκλειστικῶς καθοριζούσης δυνάμεως μιᾶς πρώτης ἀρχεγόνου διανοήσεως ὡς συλλογιστικῆς ἢ κινητῆς ἀλλὰ ἐν καθαρῷ ἀκινήτῳ θεῷ ἰσταμένης τοιαύτης, δὲν ἔχει ἐνταῦθα ἀκόμη ἐπιτευχθῆ καίτοι ἔχει ἤδη ζητηθῆ· ταυτοχρόνως ὅμως δὲν ἔφθασεν εἰς ἀναμφισβήτητον καθορισμὸν καὶ ἡ μετὰ τῶν δύο εὐρισκόμενα, ἐλευθέρως κινουμένη οἷονεὶ ἀπὸ τοῦ ἀκινήτου κεντρικοῦ σημείου πρὸς τὴν ἀενάως αἰωρουμένην περιφέρειαν τοὺς κύκλους αὐτῆς περιγράφουσα συλλογιστικὴ διάνοησις. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ «Θεαίτητος» δὲν ἔχει φθάσει εἰς ὀριστικὸν συμπέρασμα ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου· διὰ τοῦτο εὐρισκῆται ἐν ἀμηχανίᾳ ἐνώπιον τοῦ προβλήματος τῆς *ψευδοῦς δόξης*· χωρὶς νὰ εἶνε εἰς θέσιν νὰ τὸ ἐμποδίσῃ βλέπει τὴν Δόξαν νὰ ἐπαναπίπτῃ εἰς τὸ ἐπίπεδον τῆς Αἰσθήσεως ὅσον καὶ ἂν ἔχει κατορθώσῃ προηγουμένως νὰ τὴν διακρίνῃ τῆς Αἰσθήσεως· κατ' ἀνάγκην ἢ τὸ τοῦ φαίνεται ὡς μία δευτέρα παρατήρησις μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι παραμένει ἐντὸς «αὐτῆς τῆς ψυχῆς», ὡς δευτέρα τις παθητικὴ, ἀντιληπτικὴ, ὕλικὴ δύναμις ἢ ὁποία ὅμως τὸν περιπλέκει διαρκῶς βαθύτερον καὶ κατὰ τρόπον αὐτόχρομα ὀδυνηρόν, εἰς χειροπιαστοὺς φαύλους κύκλους καὶ ἄλλας πολλὰς λογικὰς συγχύσεις.

Καὶ οὕτω ἐν τέλει, εἰς τὸν «Θεαίτητον» ὅπως καὶ εἰς τὸν «Φαίδωνα», δὲν ἔχει ὑπερνικηθῆ ὁ Δυϊσμός. Ὅσον καὶ ἂν εἶνε φανερόν διὰ τὸν παρακολουθοῦντα ἀναγνώστην ὅτι ὁ δυϊσμός πρέπει νὰ ὑπερνικηθῆ, τὸ πρᾶγμα ἐξακολουθεῖ νὰ παρουσιάζῃ τὴν μορφήν ὡς εἶν

¹. Ἰδ. ἰδιαιτέρως 190 A. Ἐν τῷ διανοεῖσθαι ἔγκειται ἀπολύτως ὁ συλλογιστικὸς χαρακτήρ τῆς λειτουργίας τῆς διανοήσεως. Πρβλ. τὴν εἰκόνα τοῦ τοξότου (191 A) ἢ ὁποία μᾶς φέρει εἰς τὴν μνήμην τὴν ἐτυμολογίαν (Κρατ. 420 B) *δόξα* ἐκ τοῦ *τόξου βολή*. Καθ' ὅμοιον τρόπον θὰ ἠδύνατο καὶ ἡ ἕτερα ἐρμηνεῖα τῆς *δόξης* ὡς *δίωξις* νὰ θεωρηθῆ ὑποδεικνύουσα ὡς ἀφετηρίαν τῆς τὴν *θῆρευσιν*, ἵπως αἱ ἐν τῷ περισσεῶνι τῆς ψυχῆς κεκλεισμένα Ἐπιστήμαι (Θεαιτ. 191 ἐκ.).

μόνον ἐν ἓκ τῶν δύο νὰ ἦτο δυνατόν: πλήρης ἀέναος κίνησις ἢ ἀκίνητος, νεκρὰ στάσις, ἢ ἴσως ἀμφοτέρω ταῦτα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐν ἑκάστον καθ' ἑαυτὸ εἶνε ἀδύνατον, πλησίον ἀλλήλων ὅμως εἶνε ἀσυμβίβαστα καὶ ἄσχετα. Τὸν μεταξὺ των συμβιβασμὸν: τὴν στάσιν τῆς κινήσεως, τὴν κίνησιν ἐξ ἀκινήτου βάσεως, τὴν ἔνωσιν τῶν πολλῶν, ἢ τὸν πολλαπλασιασμὸν τοῦ ἑνός, ἠδύνατο ἴσως νὰ ὑποβάλλῃ αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ Δόξα. Ἴσως καὶ νὰ ὑπάρχῃ τοιοῦτον τι εἰς τὸ βάθος, ἴσως καὶ νὰ εἶνε δυνατόν νὰ ἀναγνωσθῆ μεταξὺ τῶν γραμμῶν ἐν τῷ κειμένῳ ὅμως δὲν ὑπάρχει. Πρὸ πάντων δὲν ὑπεδείχθη μέθοδος τοιαύτης μεσολαβήσεως: οὔτε κἂν ὑπαινιγμὸς τοιαύτης μεθόδου ὑπάρχει καὶ παλὺ ὀλιγώτερον ἀπόδειξις. Καὶ οὕτω παραμένει ἄλυτον τὸ ζήτημα τοῦ δυιατοῦ τῆς γνώσεως ὅχι ἀπλῶς ἕνεκα λόγων παιδαγωγικῆς σκοπιμότητος ἀλλ' ἕνεκα σοβαρᾶς ἀμηχανίας αὐτοῦ τοῦ συγγραφέως παρὰ πάντα τὰ ἐπιτευχθέντα θετικὰ ἀποτελέσματα. Καίτοι τὸ αὐτὸ ἴσχυε καὶ διὰ τὸν «Φαίδωνα» ὡς πρὸς τὰ τελικὰ αὐτοῦ συμπεράσματα, ἢ διδασκαλία περὶ τῆς Ὑποθέσεως ἀποτελεῖ οὐχ ἦττον ὅχι εὐκαταφρόνητον καὶ οὐδόλως ἀκαρπὸν ἀπαρχὴν διὰ νέαν πρόοδον. Τὸ ὅτι ὅμως ὁ «Θεαίτητος» ὅχι μόνον δὲν μᾶς φέρει πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀρξαμένην ἤδη λύσιν, ἀλλ' οἷτε κἂν ἀναφέρει τι περὶ πάντων τούτων, ἀποτελεῖ ἐπιχείρημα, καὶ σοβαρὸν μάλιστα τοιοῦτον, ὑπὲρ τῆς γνώμης ὅτι πρέπει νὰ τὸν θεωρήσωμεν ὡς προπαρασκευὴν τοῦ «Φαίδωνος» καὶ ὅχι ὡς ἐν βῆμα πέραν αὐτοῦ.

Ἄλλ' οὔτε καὶ εἰς τὸν **Φαῖδρον** δυνάμεθα νὰ διακρίνωμεν ἀποφασιστικὸν βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην. Ἡ πρώτη ἀπάντησις μετὰ τὴν ὁποίαν ὁ Σωκράτης ἀνασκευάζει τὸν Λυσίαν ἀναφέρει, κατὰ τὸ σύστημα τοῦ Μένωνος, περὶ **Δόξης ἀποκτηθείσης** διὰ τῆς ἀνατροφῆς, καὶ ἐπιζητούσης τὸ καλλίτερον καὶ φερούσης εἰς αὐτὸ διὰ τοῦ **Λόγου** (273 D E, πρὸβλ. Φαίδ. 99AB)· πρὸς ταύτην ἀντιτίθεται ἡ ὄρεξις τῶν **αἰθήσεων** ἢ ὁποία, ἄνευ Λόγου (**ἄνευ λόγου** προηγουμένως **ἀλόγως**), νικᾷ τὴν πρὸς τὸ ὀρθὸν παροτρύνουσαν Δόξαν καὶ φέρει πρὸς τὴν ἡδονὴν (238 A-C). Ἡ «Παλινορδία» ὅμως τοῦ δευτέρου Σωκρατικοῦ λόγου καταβιβάζει τὴν οὕτω ἐπὶ τοῦ νοός (πρὸβλ. 241 AB) καὶ τῆς **τέχνης** στηριζομένην ἀρετὴν, ἰδίως τὴν σωφροσύνην, ἐπὶ χαμηλοτέρου ἐπιπέδου ⁽¹⁾ ὅπου ὅμως διατηρεῖ τὸ κῦρος τῆς: ὁ εὐγενέστερος ἵππος (δυνάμενος νὰ παραβλήθῃ πρὸς τὸν θυμὸν τῆς Πολιτείας) τοῦ ἄρματος τῆς ψυχῆς εἶνε **ἀληθινῆς δόξης ἑταῖρος** (253 D, ὅπερ χρησιμεύει καὶ ὡς ἐρμηνεία τοῦ 248 B **τροφῆ δόξαστῆ χρῶνται**) καὶ εὐκόλως ὀδηγεῖται διὰ διαταγῆς καὶ **Λόγου** πρὸς πᾶν τὸ ὀρθὸν ἰδίως πρὸς τὴν σωφροσύνην. Διὰ τὴν ὑψηλοτέραν ὅμως ὑποψιν ἢ

(1) Τὴν πλησιέστεραν πρὸς τὴν υποτιμητικὴν κρίσιν τῆς ἐπὶ τῶν ὀρέξεων καὶ τῶν ὑπολογισμῶν βασιζομένης σωφροσύνης παρουσιάζει ὁ «Φαίδων» (68 E ἐπ. 82 B).

ὅποια ἀντιτίθεται πρὸς τὴν κατωτέραν ταύτην τί θὰ καταλάβει τὴν θέσιν τῆς καθοδηγήσεως διὰ τοῦ λογικοῦ καὶ τῆς ἀληθοῦς Δόξης; Ἀπάντησις: Μιὰ ἐκστατικὴ (*ἐξισταμένος* 249 D) *παραίσησις*, ἓν εἶδος Μανίας παρασύρουσα τὸν ἄνθρωπον δι' ἑνὸς ἰσχυροῦ κλονισμοῦ, ὑπεράνω παντὸς γήϊνου, παντὸς ἀπλῶς ἀνθρωπίου καὶ ἀπὸ τῶν τριῶν κατωτέρων βαθμίδων ἀνερχομένη πρὸς τὴν ἀνωτάτην τὸν Ἑρωτα: ἓν πληρεστάτη τ. ἔ. ἀντιθέσει πρὸς 241 A (καθ' ὃ ἀνάγκη νὰ βασιλεύουσι νοῦς καὶ φρόνησις, καὶ ὄχι ἔρω; καὶ μανία) ὃχι ἀποκτωμένη διὰ τοῦ νοῦς (244c) ἢ τῆς τέχνης (245 A) ἀλλὰ δῶρον τοῦ Θεοῦ (*θεία δόσις* 244 A), δαιμονοληψία (*κατοκωχή* 245 A), ἐνθουσιασμός (249 D, πρὸβλ. *μαντικῆ χρώμενος ἐνθάδε* 244 B). Πάντα ταῦτα εἶνε καταληπτὰ ἐν τῷ πνεύματι τοῦ Μένωνος, ὅπου ἐπίσης *θεία μοῖρα, κατέσχεσθαι, ἐνθουσιάζειν, ἀνευλογισμοῦ* (νοῦς) ἀνευ διδαχῆς καὶ μαθήσεως ἐπρόκειτο νὰ ἀποβαίνωσιν ἐπιτυχεῖς αἰσθανδαιότεραι πράξεις τοῦ μάντεως, τοῦ οἰονοσκόπου, τοῦ ποιητοῦ, τοῦ στρατηγοῦ, τοῦ πολιτικοῦ· καίται βεβαίως μὲ μίαν ἴσως οὐσιώδη διαφορὰν τὴν ὅποιαν θὰ ἀναφέρομεν βραδύτερον.

Ἐνώπιον τῆς κατηγορηματικῆς ταύτης καὶ ἐκ διαμέτρου ἀντιθέσεως τῶν θεωριῶν τὰς ὁποίας ὑποστηρίζει ὁ δεύτερος λόγος τοῦ Σωκράτους ἐναντίον τῶν τοῦ πρώτου, κάμνει ζωηρὰν ἐντύπωσιν τὸ γεγονός ὅτι ἐν τῇ ἐρευνῇ, ἢ ὅποια ἀποτελεῖ τὸ περιεχόμενον τοῦ δευτέρου μέρους τοῦ διαλόγου, περὶ τῶν ὄρων δητορικῆς τέχνης βασιζομένης ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης, ἀντιτίθεται ἐξ ἴσου ἀποτόμως καὶ ἀπολύτως ὡς ἐν τῷ «Γοργία» (ὁ ὁποῖος διαρκῶς ἐνταῦθα ἔρχεται εἰς τὴν μνήμην μας) — ἢ Δόξα πρὸς τὴν Ἀλήθειαν (260 ἐπ. ἰδίως 262 B C), *πείθειν* πρὸς τὸ διδάσκειν (277 CE, 278 A κ. ἀλ.) ἢ *ἄτεχνος ἢ ἄλογος τριβὴ* πρὸς τὴν τέχνην (260 E, πρὸβλ. Γοργ. 465 A, 463 B, 501 A,) ἢ ἢ Ἐπιστήμη πρὸς τὸ κράτος τῆς «Μεθόδου» (470 DE, *τὸν τέχνη μειόντα* πρὸβλ. 293 B *μεινεῖναι δὲ διηρησθαι*), καὶ οὕτω ζητεῖται μετὰ τόσης ἐπιμονῆς, ἐπαναλαμβανόμενον μέχρι κοπώσεως, ἀκριβῶς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἀπέκρουσε ὁ δεύτερος λόγος, ἀπορρίψας αὐτόχρομα αὐτὸ μετὰ μεγάλης περιφρονησεως. Ὅποιος δὲν συμμορφοῦται πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ἐπιστημονικότητος (τοῦτο ἀκριβῶς σημαίνει ἐνταῦθα φιλοσοφία) δὲν εἶνε σοφός, ἀλλὰ *δοξόσοφος* (275 B ἐν σημασίᾳ ἐξ ἴσου περιφρονητικῆ ὅσον καὶ τὸ νὰ ἀρκεῖται τις εἰς τὰ *ἀνθρώπινα δοξάσματα*, 274 C). Ἀληθῆς «Φιλοσοφία» εἶνε μόνῃ ἢ Διαλεκτικῇ, *διαλεκτικῇ τέχνῃ* (276 E, 266 C,) ἐν τῇ ἀδυστηροτάτῃ σημασίᾳ ἐπιστημονικῆς μεθόδου βασιζομένης ἐπὶ τῆς συναγωγῆς ἐν τῇ ἐνότητι τῆς ἐννοίας (*συναγωγή* 266 B) καὶ κατόπιν τῆς *διαίρεσως* μέχρι τοῦ σημείου τοῦ ἀποκλείοντος περαιτέρω διαίρεσιν· ἢ μέθοδος ὅμως δὲν ἀποκτᾶται εἰ μὴ κατόπιν συστηματικῆς καὶ μακρῆς διαλεκτικῆς διδασκαλίας (273 E, 274 A).

Καὶ οὕτω ἴστανται ἐνταῦθα πλησίον ἀλλήλων δύο ἐκ διαμέτρου

ἀντίθετοι ἀπόψεως περὶ τῆς οὐσίας τῆς γνώσεως ἄνευ οὐδεμιᾶς μεταξὺ των σχέσεως. Ὁ ἐνθερμος ἀγὼν διὰ τὴν ἀνεύρεσιν τῆς λογικῆς μεθόδου, τῆς ἀποδείξεως καὶ τῆς ἐπιστήμης δὲν εἶνε τι παράδοξον διότι ἦτο κληρονομία τῆς διδασκαλίας τοῦ Σωκράτους. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ διαμέτρου πρὸς αὐτὴν ἀντιτιθεμένη, ἄνευ δυνατῆς τινος πιθανότητος ἐσωτερικῆς συμφιλίσεως, ἀρχὴ περὶ ἔξω τῆς λογικῆς καὶ ὑπεράνω αὐτῆς, ἐκ τοῦ «ἄλλου μέρους» ἐρχομένης διαφωτίσεως δὲν εἶνε τόσον ξένη πρὸς τὰς ἀρχὰς τοῦ Σωκράτους, ὅσον δυνατὸν νὰ φαίνεται τοῦτο ἐκ πρώτης ὄψεως: διότι αὐτὸς οὗτος ὁ Σωκράτης ἐθεώρει τὸ Λαιμόνιον του ὡς ἄμεσον θείαν ὑποβολὴν (*θεῖα μοῖρα*, Ἀπολ. 33 C). Ἄλλως τε καὶ εἰς τὸν «Μένωνα» εὗρομεν ὅτι ἀναγνωρίζεται, ἔξ ἴσου ἀπολύτως ἀντιτιθεμένη πρὸς τὴν ἀπαίτησιν ἀσφαλῶς θεμελιωμένης ἐπιστήμης, ἡ ἀνάλογος ἐπιστροφή εἰς τὴν προἰκτόθεσιν τῆς Ἀναμνήσεως. Μέχρι τοῦ σημείου τούτου ὁ «Φαῖδρος» ἔχει πολλὴν ἀναλογίαν μὲ τὸν «Μένωνα».

Καὶ ὅμως ἕκαστος ἀναγνώστης θὰ αἰσθανθῆ τὴν ἀπόστασιν ἢ ὁποία χωρίζει τὴν ἐνθουσιώδη περιγραφὴν τῆς ἀνόδου εἰς τὸν ὑπερ-ουρανίον ἐν τῷ δευτέρῳ λόγῳ τοῦ Σωκράτους ἀπὸ τὴν οἰονεὶ παρεπιπτόντως γιγνομένην ἐν τῷ «Μένωνι» ὁμολογίαν περὶ ὑπάρξεως μιᾶς δευτέρας ἀ—λόγου πηγῆς γνώσεως ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν νοῦν. Ἐὰν ἐκεῖ ἤδη ἐφαίνετο παράδοξον ὅτι, ὄχι μόνον ἡ ἀληθῆς δόξα ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστήμη καὶ μετ' αὐτῆς ἡ «ἀλήθεια παντὸς ὅ,τι εἶνε», κοιμῶνται εἰς τὰ βαθύτερα βάθη τῆς ψυχῆς καὶ περιμένουσιν ἀπλῶς νὰ τὰς ἐξυπνήσῃ τις καὶ τὰς ἀνασύρῃ διὰ τῶν ἐρωτήσεων, κατὰ μείζονα λόγον ἐνταῦθα ὅποτε βλέπομεν ἀνερχόμενον ἐν καταστάσει ἐνθουσιώδους θέας, ἕνα καθαρὸν (*ἀκήρατον*) νοῦν, μίαν γνησιωτέραν, τὴν μόνην γνησίαν *ἐπιστήμην*, ὑπεράνω παντὸς τὸ ὁποῖον φέρει ἴσως τὸ ὄνομα τοῦτο, ὑπεράνω πάσης ἀπλῶς «συλλογιστικῆς» διανοήσεως. Μόνον ἐκεῖνος εἶνε εἰς θέσιν νὰ νοήσῃ τὸ γνήσιον «εἶναι» τὸ εὗρισκόμενον πολὺ ὑπεράνω ἐκείνου τὸ ὁποῖον «ἡμεῖς τώρα ἀποκαλοῦμεν εἶναι», καὶ μετ' αὐτοῦ τὴν μόνην γνησίαν «ἀλήθειαν» τοῦτέστι τὴν τῶν αἰωνίων οὐσιῶν (247 CD, 249 BC, 250 E). Αὐτὸ τώρα σημαίνει ἡ ἀνάμνησις καὶ ὄχι ἀπλῶς ἢ πολὺ εὐκόλα πάλιν ἐξαφανιζομένη εὐτυχῆς ἔμπνευσις τῆς καταλλήλου στιγμῆς. Βεβαίως δι' αὐτῆς ἐπιτυγχάνεται, ἐν τέλει, ἀποκλειστικῶς ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον κατὰ τὰ ἐκτιθέμενα εἰς τὸ δεύτερον μέρος τοῦ διαλόγου, ἀπετέλει τὸ θέμα καὶ τὸ ἔργον τῆς «διαλεκτικῆς μεθόδου»: ἡ ἔνωσις τῶν πολλῶν, τοῦτέστι τοῦ προϊόντος τῶν αἰσθήσεων εἰς Εἶδος δυνάμει τοῦ Λογισμοῦ (249 BC: *ξυνιέναι κατ' εἶδος λεγόμενον, ἐκ πολλῶν ἰδν αἰσθήσεων εἰς ἓν λογισμῶ ξυναιρούμενον* → ἀνταποκρινόμενον τελείως πρὸς τὴν *συναγωγὴν* εἰς ἓν ἢ εἰς μίαν ἰδέαν 265 ἐπ). Ὅποιοσδήποτε τρόπος καὶ ἂν εὗρεθῆ πρὸς συμβιβασμὸν τῆς παράδοξου ταύτης ἀντιθέσεως μεταξὺ ἐνὸς φανατικῶς ἐκφραζομένου ὀρθολογισμοῦ, ἐπιστημονισμοῦ, μεθοδισμοῦ, καὶ ἐνός, ὄχι ὀλιγώτερον φανατι-

κῶς, μάλιστα ἐκστατικῶς, πᾶσαν μέθοδον περιφρονεῦντος παραλογισμοῦ καὶ αὐτοπτικισμοῦ, ἢ ὅπωςδήποτε καὶ ἂν ἐξηγηήσωμεν τὸ ὅτι εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις ἀνάγκη πάντως νὰ κυριαρχῇ μία μόνον καὶ ἡ αὐτὴ θεμελιώδης λειτουργία «συνθετικῆς ἐνότητος» ἀποτυπούμενη ἐν τῷ Εἶδει, ἐν τῇ Ἰδέᾳ — μάλιστα ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ὁ Λογισμὸς (ἄρα πάλιν ὁρθὸς λόγος)—, πάντως εἶνε φανερόν. ὅτι ἐνταῦθα ὁ ὑπερ-κόσμος τοῦ «ὄντως ὄντος», αἶρεται ὑπεράνω τοῦ κόσμου τούτου τῶν γιγνομένων ὡς τι ἀπολύτως ἐκείθεν (ἐκεῖ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τῆδε 250 AB), ἔχον ὡς χαρακτηριστικὰ καὶ διακριτικὰ στοιχεῖα ὅλα τὰ οὐσιώδη ἀρνητικὰ κατηγορούμενα διὰ τῶν ὁποίων καὶ μόνων ἦσαν εἰς θέσιν νὰ χαρακτηρίσωσι τὸ Ἐπιλύτον ὁ «Φαίδων» τὸ «Συμπόσιον» καὶ ἡ «Πολιτεία». Τὸ παράδοξον εἶνε ὅτι ἔχομεν τὸ συναίσθημα ὡς ἂν τὰ ἀνωτέρω νὰ ἐλέγοντο ἐνταῦθα διὰ πρώτην φοράν, ὡς τι ἀνήκουστον νέον καὶ δι' αὐτὸν ἀκόμη τὸν συγγραφέα, ὁ ὁποῖος ὡς ἐκ τούτου ἦτο ἠναγκασμένος νὰ τὰ ἐκφράσῃ κατὰ τρόπον ἀόριστον καταφανῶς ἀδικαιολόγητον καὶ ὡς ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτοῦ ἀντιφάσεως μοιραίως καταδικασμένον νὰ καταπέσῃ. Ἐν πάσῃ περιπτώσει, παρὰ τὴν συσκοτίζουσαν ποικιλίαν τῶν μορφῶν ὑφ' ἃς παρουσιάζεται ἐνταῦθα τὸ περιεχόμενον καὶ τὸ ἀντικείμε- τῆς ὑπερφυσικῆς θεᾶς, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ εἶχεν ὁ Πλάτων πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του διάφορόν τι ἐκείνου τὸ ὅποιον τὰ τρία ἐκεῖνα συγγράμματα καὶ ὁ βραδύτερον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου ἐπανερχόμενος «Φίληβος» ἐκφράζουσι κατὰ πολὺ σαφέστερον τρόπον: ἐν ἀντιθέσει δηλ. πρὸς τὴν πληθὺν τῶν κατ' ἰδέαν ἐνοτήτων ("Ὄντα, Εἶδη, Ἰδέαν) τὴν ζητουμένην τελευταίαν (ἀνωτάτην) ἐνοτήτων ἡ ὁποία ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἀφίνει ὀπίσω τῆς πᾶσαν διαίκρισιν ἐξικνεῖται ὑπεράνω πάσης περιοριστικῆς διατυπώσεως, καὶ προσπαθεῖ διὰ πλεονασμῶν ἀσκόπως ἐνισχυόντων ἀλλήλους ὡς: *ὄντως ὄν*, *ὄντως οὐσα οὐσία*, ἢ δι' ἀπλῶς ἀρνητικῶν προσδιορισμῶν ἢ δι' ἐκφράσεων αἱ ὁποῖαι πάλιν μόνον ἀνὰ ἐν στοιχεῖον ἐκ τοῦ κύκλου τῆς πληθύος εἶνε εἰς θέσιν νὰ δηλώσωσιν, ὅχι τόσον νὰ ἐκφράσῃ ἑαυτὴν ὅσον νὰ εὔρη τὸ μέσον τῆς ἐκδηλώσεως. Ἐν τῷ «Φαίδρω» τίποτε ἐξ ὅλων τούτων δὲν εἶνε αὐτονόητον: ἂν δὲν εἶχομεν τὰ ἄλλα ἐκεῖνα συγγράμματα θὰ εὕρισκόμεθα ἐν μεγάλῃ ἀμηχανίᾳ. Ὅσον περισσότερον παραβάλλομεν αὐτὰ πρὸς ἄλληλα τόσον περισσότερον ἐκπλησσομεθα μὴ εὕρισκοντες ἐνταῦθα οἰαδήποτε σαφῆ ἵχνη οὔτε τοῦ ἐν τῷ «Θεαίτητῳ» διεξαχθέντος διζικτοῦ ἐλέγχου τῶν καιωτέρων βαθμίδων τῆς γνώσεως, τῆς αἰσθήσεως τ. ἔ. καὶ τῆς Δόξης, οὔτε τοῦ μεγάλου θετικοῦ

1) Περισσότερον πρὸς τὰς κατόπιν διατυπώσεις πλησιάζει ἡ τριάς τοῦ θεοῦ ὡς καλοῦ, σοφοῦ, ἀγαθοῦ—ὅπου τόσον ἡ προσθήκη καὶ πᾶν ὅτι τοιοῦτον, ὅσον καὶ ἡ σειρά ἐν τῇ ὁποίᾳ ἐμφανίζονται ἐνταῦθα αἱ τρεῖς ἔννοιαι, ὑπολείπονται σημαντικῶς τῆς σαφηνείας τοῦ «Συμποσίου» τῆς «Πολιτείας» καὶ τοῦ «Φιλήβου».

κέρδους ὅποιον σημαίνει ἢ ἐν τῷ «Φαίδωνι» ἀναπτυχθεῖσα μέθοδος τῆς ὑποθέσεως, καὶ ἀκόμη ὀλιγώτερον τῆς σαφοῦς διακρίσεως ὅσον καὶ τῆς ἀκριβοῦς ἀμοιβαίας σχέσεως καὶ ἐξαρτήσεως μεταξὺ τῶν πεδίων τῆς ὑποθέσεως καὶ τοῦ ὑπερ-ὑποθετικοῦ τῆς περιλαμβανομένης εἰς τὴν «Πολιτείαν». Ὅλα αὐτὰ τὰ διὰ τὸν Πλάτωνα ἀναντιρρήτως μέγιστα καὶ δυσχερέστατα ἀποκτήματα νὰ ἐλησμονήθησαν ἄρα γε, ἢ μήπως νὰ μὴ τὰ εἶχεν ἀκόμη ἀποκτήσει ὅταν συνέλαβε τὴν ἰδέαν τοῦ ἔργου τούτου;

Τὸ δεύτερον εἶπε τὸ μόνον νοητόν, τὸ πρῶτον εἶνε ἐντελῶς ἀφάνταστον. Βεβαίως εἶνε ἀναντίρρητον ὅτι εἰς τὰς μεταγενεστέρας ἐποχὰς τῆς φιλοσοφικῆς τοῦ σκέψεως (ὄχι μόνον ἀπὸ τοῦ «Παρμενίδου» καὶ ἔπειτα) ὁ Πλάτων ἐπροχώρει πρὸς διαρκῶς αὐστηρότερον μεταξύ των συμβιβασμῶν τῶν μᾶλλον ἀπ' ἀλλήλων ἀφισταμένων ἄκρων τὰ ὅποια ἐνταῦθα παρουσιάζονται ὡς κεχωρισμένα ὑπὸ τεραστίου χάσματος χωρὶς νὰ αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκην προσεγγίσεώς τινος. Εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι εἰς ὀλόκληρον τὸ συγγραφικὸν ἔργον τοῦ Πλάτωνος δὲν ὑπάρχει μέρος ὅπου ὁ δυῖσμός τοῦ «τῆδε» καὶ «ἐκεῖ» νὰ ἐμφανίζεται ὑπὸ τιαύτην ἀλότομον καὶ ἀποκρουστικὴν μορφήν, χωρὶς νὰ μειοῦται οὔτε ὑπὸ οὐδενὸς περιορισμοῦ, ἀποκρούων αὐτόχρομα πᾶσαν ἰδέαν συμβιβασμοῦ καὶ ὄχι μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ νὰ ἐμμένῃ εἰς τὴν στάσιν του ταύτης. ἀποφασισμένος ὄχι μόνον νὰ δεχθῇ τὴν μομφὴν τῆς μανίας, τῆς παραφροσύνης ἀλλὰ καὶ νὰ ἀναλάβῃ μὲ πείσμα τὴν εὐθύνην νὰ ἀποκρούσῃ ὅλα ἐκεῖνα τὰ ὅποια οἱ ἄνθρωποι θεωροῦσιν ὡς σοβαρά, διὰ νὰ πετάξῃ ὀρμητικῶς «ἀπὸ ἐδῶ πρὸς τὰ ἐκεῖ», καὶ νὰ φθάσῃ μέχρι τοῦ ὑπερ-ουρανοῦ τῶν οὐσιῶν, ἔχων ἀποκλειστικῶς πρὸς αὐτὸν προσηλωμένον τὸν ὀφθαλμὸν τῆς ψυχῆς, καὶ μετ' αὐτοῦ ὀλόκληρον τὴν τελευταίαν, ἀφοῦ ἀπὸ φύσεως εἶνε αὕτη «θειότερόν τι» (230 A). Πιθανὸν φρασεολογίαι τινὲς τοῦ «Φαίδωνος» καὶ τῆς «Πολιτείας» νὰ μᾶς ὑπενθυμίζουσιν τὰ ἀνωτέρω· ἐκεῖ ὅμως εἶνε ἀδύνατον νὰ παραγνωρίσωμεν καὶ ἕνα διαρκῆ ἀγῶνα διὰ νὰ πληρώσῃ ὀπωσδήποτε τὸ χάσμα ἢ τοῦλάχιστον νὰ τὸ γεφυρώσῃ. Περὶ τοιοῦτου τινὸς οὐδὲ ἴχνος ὑπάρχει εἰς τὸν «Φαίδρον».

Πουθενὰ δὲν ἀποκαλύπτει ὁ Πλάτων τόσον πολὺ τὰ ἄδυτα τῆς ψυχῆς του ὅσον ἐνταῦθα. Καὶ ὅμως δὲν εἶνε δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ ἡ πρόθεσις μᾶς ἐξομολογήσεως κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἄνθρωπος διὰ ἢτο ὑποχρεωμένος νὰ φανερώσῃ ἑαυτὸν ἐν ὅλῃ του τῇ ἀντιφατικότητι. Μακρὰν ἀπὸ τὸν Πλάτωνα οἰαδήποτε ἰδέα τοιαύτης ἐγωῖστικῆς ἐξετάσεως τῆς προσωπικότητός του, τόσον ἐνταῦθα ὅσον καὶ ἀλλαγῶν. Ἐὰν μᾶς ἀπεκάλυψε τὸν ἑαυτὸν του ἔπραξε τοῦτο ἀσυνειδήτως, καὶ ἀκουσίως του, πράγμα τὸ ὅποιον, ὡς ἐκ τούτου, ἦτο φυσικώτερον εἰς τὴν νεανικὴν του ἡλικίαν παρὰ εἰς τὰ πρῶτα τοῦ γήρατος ὅπου ὁ Πλάτων ἀποκρύπτει ἑαυτὸν διαρκῶς περισσώτερον εἰς τὰ συγγράμματά του. Εἰς τὸ μόνον μέρος ὅπου, διὰ πολιτικῶς λόγους, ὀμιλεῖ ἀπροκαλύπτως περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, εἰς τὴν ἑβδόμην ἐπιμ.

στολήν, λέγει περί τοῦ Τελευταίου καὶ Ἀνωτάτου τῆς φιλοσοφίας του, περί τῆς «Ἰδέας τοῦ Ἀγαθοῦ», σαφῶς καὶ ἀπεριφράστως ὅτι: περί αὐτοῦ οὐδὲμία, οὔτε ἰδική του οὔτε ξένη, γραπτὴ πραγματεία εἶνε δυνατόν νὰ θεωρηθῆ ὡς ἀποτελοῦσα πλήρη διδασκαλίαν, ἀλλὰ αὕτη δύναται νὰ μεταδοθῆ ἀποκλειστικῶς διὰ τῆς ζώσης ἀνταλλαγῆς σκέψεων ἐν τῇ κοινῇ ἐρευνῇ τῆς Ἀκαδημίας, χωρὶς ὁμως καὶ νὰ δύναται νὰ περιορισθῆ εἰς ὀριστικὴν τινα διατύπωσιν ἀφοῦ ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἀπόλυτον βεβαιότητα τῆς πεποιθήσεως: ῥητὸν γὰρ οὐδαμῶς ἐστὶν ὡς ἄλλα μαθήματα ἀλλ' ἐκ πολλῆς συνουσίας γιγνομένης περὶ τὸ πρᾶγμα αὐτὸ καὶ τοῦ συζητῆν ἐξαίφνης ὅλον ἀπὸ πυρὸς πηδήσαντος ἐξαφθῆν φῶς ἐν τῇ ψυχῇ γιγνόμενον αὐτὸ ἑαυτὸ ἤδη τρέφει (Ἐπ., VII 341 C). Τοιαύτης εὐσυνειδήτου ἐπιφυλακτικότητος δὲν βλέπομεν, τῇ ἀληθείᾳ, οὐδὲ ἕχνος εἰς τὸν δεύτερον Σωκρατικὸν λόγον, ὁ ὁποῖος εἶνε ἀποφασισμένος νὰ εἴπῃ ὅτι κατὰ τὴν πεποίθησίν του εἶνε ἀληθές, ἀφοῦ ἀκριβῶς πρόκειται περὶ τῆς ἀληθείας (297 C)· ἀναλαμβάνει, διὰ διαρκῶς ἐντονατέρων καὶ ὑπερβολικωτέρων εἰκόνων καὶ παρομοιώσεων, νὰ ἐκφράσῃ ἐκεῖνο τὸ ὅποιον κατ' οὐδένα τρόπον εἶνε δυνατόν νὰ ἐκφρασθῆ, χωρὶς νὰ διαφαίνεται ἡ συναίσθησις ὅτι τὸ τοιοῦτον ἀποτυγχάνει, καὶ οὔτε ἠδύνατο νὰ ἐπιτύχῃ, ἀφοῦ ἀκριβῶς πρόκειται περὶ ἀνεκφράστου τὸ ὅποιον ζητεῖ τρόπον ἐκδηλώσεως (1).

Τὸ ἀποφασιστικὸν βῆμα πρὸς συμβιβασμὸν τῆς ἀντιθέσεως ἐπιτελεῖ τὸ *Συμπόσιον*. Ἐνταῦθα, καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα διὰ πρώτην φοράν, κλείεται τὸ χάσμα τὸ ὅποιον εἰς τὸν «Φαῖδρον» ἀκόμη ἦτο χαῖνον: ὥστε τὸ πᾶν αὐτὸ αὐτῷ ξυνδεδέσθαι (202 E).

Ἐν τῇ Δόξῃ, ὅπως δι-υκρίνισεν αὐτὴν ὁ «Θεαίτητος», διέλαμψε διὰ πρώ-

1) Τὰ ἀνωτέρω δὲν ἐλέχθησαν διὰ λόγους σχετιζομένους πρὸς τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τοῦ «Φαίδρου». Βεβαίως τὰ τελευταῖα ἔχουσι δι' ἐμὲ ἀποφασιστικὴν σπουδαιότητα ἐν τῷ πνεύματι τῶν προτέρων σκέψεών μου. Ἐὰν ὁμως δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τὴν ἐν τῷ «Φαίδρῳ» ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας ὡς κατὰ χρόνον προγενεστέραν τῶν ἐν τῷ «Φαίδρῳ» (μετὰ τῆς συμπληρώσεως αὐτῶν ἐν τῷ 10ῳ βιβλίῳ τῆς Πολιτείας) λεγομένων, ὁμοίως τῆς εἰς τρία διαιρέσεως τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ ὑπερουρανίου τόπου, ὡς καὶ τῶν σχετικῶν χωρίων τῆς «Πολιτείας», καὶ εἰάν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ὅτι ἀπὸ γλωσσικῆς ἀπόψεως ὁ «Φαῖδρος» πλησιάζει μᾶλλον πρὸς τὰ τελευταῖα ἔργα, δὲν ἀπομένει πλέον, ὅπως καὶ διὰ τὸν «Θεαίτητον», παρὰ μία μόνη διέξοδος, νὰ παραδεχθῶμεν τὴν μεταγενεστέραν ἐπεξεργασίαν. Μία τοιαύτη μεταρρυθμισὶς δὲν θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐξαλείψῃ τὰς ἐσωτερικὰς ἀντιφάσεις χωρὶς νὰ καταστρέψῃ τὴν ὄρχικὴν διάταξιν τοῦ ἔργου: καὶ οὕτω παρέμειναν ὡς μνημεῖον ἐποχῆς τὴν ὁποίαν ὁ Πλάτων εἶχε πρὸ πολλοῦ ἀφήσει ὀπίσω του. Ἴσως τὸ γεγονός ὅτι ὁ Πλάτων τονίζει τὴν ἐλευθερίαν του ἀπέναντι προγενεστέρων συγγραμμάτων του (277 ἔπ. ἰδίως 278 C) νὰ πρέπῃ νὰ ἐκληφθῆ ὡς γενικὴ δικαιολογία καὶ ὄχι ὡς ἀναφερομένη εἰδικῶς εἰς τὸ προκείμενον ἔργον.